

COPILUL – TIPUL RECURENT DE PERSONAJ ÎN ROMANUL DICKENSIAN

Viorica GONCEAR

Catedra Limba Engleză

This article focuses on the extensive analysis of a type of character found in Charles Dickens' novels – the child, underlying his most prominent characteristics, making him an unforgettable figure in English Literature. The child represents a mirror of the society contemporary to Ch. Dickens, as his cultivated interest in drawing his characters is supported by a harsh spirit of analyzing their psychological states.

Preocupările poetice ale romancierilor englezi de experiența copilăriei și de importanța acesteia în devenirea personalității, în special impresiile infantile, sunt continuate și transpuse în proză de un număr considerabil de autori ai epocii victoriene, dintre care se prefigurează imaginea lui Charles Dickens. Dintre prozatorii victorienți, Dickens este, poate, romancierul cel mai mult preocupat de stabilirea unor relații între individ și societate în procesul evoluției unei personalități, acordând o atenție deosebită etapei infantile, dar în legătură directă cu mediul social, în special cu cel urban, acesta fiind pentru protagonistul în devenire un adevărat „pământ al promisiunilor”, un altfel de a fi pentru existența sa. Copilul lui Dickens, de fapt, este la începutul existenței sale, un locuitor al provinciei, mediu care, alături de figurile părintești aparținând societății obstrucționale și școlirea instituționalizată inadecvată aspirațiilor și instinctelor sale, plasează personajul în mijlocul unor constrângeri sociale și intelectuale, îi determină plecarea din casa părintească în vederea creării propriului drum în viață într-un mediu urban, unde începe reala experiență de viață, culminând cu trecerea din faza adolescență în cea a maturității odată cu revelarea locului și felului de a exista în lumea modernă, a unui compromis cu sine și cu lumea exterioară personajului.

Conform opiniei lui Petru Golban, dintre aspectele cele mai importante ale experienței umane, afișate de protagonist, Dickens acordă o atenție deosebită psihologiei unui copil, spre exemplu, Pip din „Marile speranțe” și David Copperfield, din opera cu același nume, nu-și cunosc tatăl. Ei intră în conflict cu lumea matură și relevă faptul că această situație înseamnă nimic altceva decât pierderea credinței în valorile casei și familiei și duce inevitabil la căutarea unui înlocuitor, atât ca persoană fizică, cât și ca mediu sau filozofie a existenței, tânărul protagonist fiind nevoit să-și creeze propriul drum prin tenebrele experienței. Londra romanului dickensian pare a fi un astfel de înlocuitor, orașul primind personajul mirat și naiv și jucând în viața acestuia un rol important ce ține de o dublă ipostază: sursa eliberării din provincialitate sau sursa corupției totale, o citadelă a lumii și un protest al civilizației împotriva barbarismului.

Părăsirea inocenței infantile este remarcabil prezentată de Charles Dickens în „Marile speranțe”, naratorul creând o apropiere indirectă de motivul biblic al cuplului primordial din grădina Edenului, înainte de păcat, prin situarea lui Pip și a Estellei în grădina casei domnișoarei Havisham, ambii copii și ambii încă inocenți. Dar Pip o părăsește, după cum părăsește și existența sa de până atunci, existență marcată de o serie de principii ale vieții rustice simple, nealterate de civilizație, ipostaze ale purității și valorilor umane primare, întru chipate de Joe, pentru a-și crea un nou destin într-o societate modernă de tip urban. Similar, Estella pare a deveni instrumentul răzbunării împotriva bărbaților, creat de Havisham, astfel pierzându-și propria personalitate.

Charles Dickens a avut o „intuiție totală a vieții sufletești și mintale specifice copilului” [1, p.22], ceea ce i-a permis să redea farmecul inefabil și inanalizabil al reacțiilor sufletești ale copilului la provocările mediului ambiant. Centrate asupra propriului personaj, amintirile lui Dickens evocă totuși o lume situată în afara acestui personaj, în cea mai mare parte a povestirilor, o lume pitorească și vie, în care copilul evoluează ca personaj principal.

Este important a observa că Dickens în prezentarea scenelor cu copii săraci nu renunță la modul ironic în descrierea azilelor sau școlilor, cum ar fi în „Dombey și fiul” sau în „Micuța Dorrit”. Imaginea copilului în „David Copperfield” este prezentată diferit datorită calității autobiografice a acestui roman. Citind pasajele despre închiderea lui Mr. Micowber la Kimp's Bench Prison urmat de soție și copii, realizăm că Dickens își amintește de închiderea tatălui la închisoarea Marshalsea. Mulți critici au afirmat că David Copperfield este un alter ego al lui Dickens, deoarece chiar în prefață la „David Copperfield”, scriitorul însuși mărturisea că are în sufletul său un copil, iar numele lui este David Copperfield.

În paginile romanului „David Copperfield” găsim o galerie de personaje pline de culoare, cum ar fi: familia Peggotty, colegul de școală Steerforth iubit până și de servitori, Miss Trotwood, figura celebră în literatură, Mr. Murdstone, tatăl vitreg ș.a. John Forster afirma că „toate aceste personaje au jucat un rol în viața lui David, iubindu-l, îngrijindu-l ori terorizându-l” [2, p.168]. Pe de altă parte, Charles Dickens, introducându-l pe David Copperfield în răutăcioasa societate a Londrei la mijlocul secolului XIX, realizează un adevărat protest împotriva acelora care nu lasă copiii să fie copii și să-și trăiască copilăria.

La Dickens întâlnim un trecut al autorului care evocă trecutul copilăriei și adolescenței sale, precum și unele divagații lirico-meditative despre acest trecut. Dar în unele episoade concrete ale acțiunii, acest trecut reînvie faptele săvârșite demult de personajul copil, fapte ce ne sunt înfățișate ca și cum ar fi trăite la modul prezent și relatate prin prisma subiectivă și prin modul de simțire și înțelegere proprii vârstei respective.

De fapt, tot ce ni se prezintă în această operă este văzut cu ochii de copil ai lui David, este comentat și trăit de el, iar „aspectele multiple ale scrierii nu fac decât să-i întregească fizionomia morală, ele adăugând trăsături noi la portretul lui David, umanitatea, bunătatea, duișoia, înțelepciunea, generozitatea, făcând din el unul dintre cele mai iubite personaje – copii din întreaga literatură” [1, p.112], personaje ce vorbesc în limba în care au fost născuți și crescuți.

Charles Dickens vorbește în romanele sale despre copilărie, pentru că un copil are dreptul să viseze. Paul Dombey din „Dombey și fiul” este o imagine a copilăriei cum numai Charles Dickens ar fi putut-o prezenta, abundând în observații, îmbogățită cu simpatie imaginară. În anii 1840, o astfel de imagine ca aceasta cu Paul Dombey pe patul de moarte, a fost o binefacere a Angliei, care trebuia să fie trezită de responsabilitățile în problema copiilor și care trebuia „să admită cât de mare influență a exersat Charles Dickens prin preocuparea constantă față de copii și suferințele, educația și problemele lor de orice fel” [1, p.114]. Spre exemplu, micuțul Paul Dombey este zdrobit de un sistem al egoismului ignorant, aici Charles Dickens apelând la compasiunea și indignarea cititorilor. Uneori poate exagerarea este prea intensă, dar artistic realizată pentru a putea prezenta cât mai adânc posibil adevărata stare a educației din epoca victoriană.

Romanul „David Copperfield” cuprinde, după cum s-a mai spus, bogate elemente autobiografice luate din copilăria și tinerețea scriitorului. Astfel Dickens nu redă numai ceea ce a observat, ci și ceea ce a trăit, adică spre deosebire de alți scriitori, el nu-și privește eroul din afară, ci-l trăiește dinăuntru, învăluindu-l astfel cu o rază de simpatie și căldură care ni se transmite nouă cititorilor. Poate de aceea ne simțim atât de atrași de micul David, copilul bun, cu „cugetul ca un cristal care nu vrea să răspândească decât afecțiune în jurul său, chiar dacă adesea i se răspunde cu brutalitate și cruzime” [1, p.113]. În ciuda încercărilor grele prin care trece, el nu-și pierde încrederea în om și sare în ajutorul celorlalți uitând de sine. Iar când soarta-i surăde, departe de a deveni egoist, el își păstrează aceeași modestie și dorința de a fi folositor celor nefericiți. Toate aceste trăsături frumoase nu sunt zugrăvite în chip rece și abstract, ci ele se desprind firesc din povestirea faptelor și evenimentelor ce-i umplu viața: copilăria, învățătura, vicisitudinea familiei, înlocuit cu o muncă grea pentru câștigarea pâinii, reluarea învățăturii, primele încercări de scriitor, căsătoria.

Procesul rememorării autobiografice, motivul central al copilului exemplar, al formării lui în trecerea către maturitate se desfășoară însoțit de un șir de imagini veridice ale vieții din acel timp. Latura critică se desprinde deosebit de puternic din toată această desfășurare, în care conștiința tânără și curată a lui David, ce-și deschide anevoios o cărare în viață, întâlnește, ce-i drept, și bunăvoința, însă cel mai adesea se izbește de brutalitatea, de egoismul și de nepăsarea mediului. Atitudinea sa critică țintește mai multe aspecte ale acestui mediu din care două sunt considerate cele mai importante.

Neuitată este hora aceasta a copiilor în romanele lui Dickens. Râsul și plânsul, sublimul și ridicolul se evidențiază aici într-o strălucire unică, se contopesc ca și culorile curcubeului. Tragicul și comicul, adevărul și ficțiunea poetică, momentele sentimentale și cele mărețe se îmbină, se armonizează în ceva nou, nemaipomenit până atunci. Dickens învinge aici caracterul englezesc, constrângerile pământene, aici el este, după cum susține și Ștefan Zweig, fără nici o rezervă, mare și incomparabil. Dacă ar fi să i se ridice un monument această horă de copii, dăltuită în marmoră, ar trebui să împresoare chipul lui de bronz, așa cum i se cuvine lui, ocrotitorul, părintele și fratele lor.

Pe ei i-a iubit cu adevărat, pe copii – „ca expresia cea mai pură a ființei omenești” [5, p.452]. Dacă vroia să-i facă simpatici pe oameni, el îi înfățișa ca pe niște copii. De dragul copiilor, el a iubit chiar pe acei care, deși nu mai erau copii, au rămas copilași: pe cei vătămați la suflet și pe cei cu mintea înnegurată. După părerea lui Ștefan Zweig, în toate romanele lui Dickens, găsim câte unul dintre acești nebuni blânzi, ale căror sărmene

simțuri rătăcite călătoresc prin depărtări înalte, ca niște păsări albe, deasupra lumii pline de griji și de plângeri – bieți smintiți pentru care viața nu e o problemă, o trudă, un rost de împlinit, ci numai un joc plin de beatitudine, cu totul neînțeles, însă frumos. E mișcător să urmărim cum descrie el pe oamenii aceștia. El „îi ia cu băgare de seamă, ca pe niște bolnavi și îi încunună cu multă bunătate, parcă le-ar da o aureolă de sfințenie” [5, p.460].

Pentru el, aceste personaje sunt niște fapte binecuvântate, pentru că au rămas veșnic în paradisul copilăriei. Căci, în operele lui Dickens, copilăria este adevăratul paradis.

În „David Copperfield”, Dickens a transpus traumele propriei copilării și nefericirea tinereții sale. El a creat o autobiografie fictivă în care puterea psihologică a experienței personale se relevă printr-o serie de personaje vivante, dintre care cel mai proeminent rămâne a fi David. Prin el, Dickens demască exploatarea cruntă a muncii copiilor, lipsa de drepturi a celor săraci, întregul sistem rafinat creat de burghezie pentru asuprirea și reprimarea maselor populare. Unele incidente sunt luate direct din experiențele juvenile ale lui Dickens și atribuite copilăriei pline de regrete ale lui David, visele sale, precum și altor scopuri.

Universul fericit al copilăriei sale este umbrit de apariția lui Murdstone, figură tipică a părintelui ce aparține unei societăți distructive, care îi inspiră frică micului David. Având o copilărie plină de teroare, impusă de unele personaje și de mediu, eroul își păstrează totuși inocența și rezistă destinului său crud.

Frânturi din copilăria lui Ch.Dickens sunt prezentate și în „Marile speranțe”. După cum susține D.Alexander, Dickens a știut că circumstanțele timpurii formează personajul, iar acest personaj, la rândul lui, dă naștere unor reacții circumstanțelor de mai târziu. Pip reprezintă aici „milostenia și inocența care dă de mâncare pușcăriașului înfometat”. Pip la fel ca și David trece prin grele și dureroase procese, care împreună alcătuiesc copilăria, care le va marca existența până la sfârșitul vieții. El semnifică încrederea în lumea adulților și în același timp inabilitatea de a înțelege lumea acestora.

Cele enunțate mai sus au rolul de a confirma faptul că „David Copperfield” și „Marile speranțe” sunt două dintre cele mai reușite imagini ale copilăriei din întreaga literatură engleză. „David Copperfield” este considerată o capodoperă de vervă, de duiosie, de observație, de psihologie. Nicăieri sufletul copilăresc nu este mai bine studiat, nicăieri ipocrizia, egoismul nu sunt mai biciuite, nicăieri, în sfârșit, dragostea pentru cei mici și setea de dreptate nu sunt mai înduioșătoare decât în această lucrare.

Gr.Vereș e de părerea că cea mai importantă contribuție a lui Dickens rămâne faptul că pentru prima dată copiii au devenit personaje principale în roman. El consideră că romanele sale sunt salvate de copii, pentru că portretele copiilor au o valoare aproape unică: „Viziunea copilului, care reduce și maschează multe aspecte din lumea lui artistică, dăruiește astfel prozei sale compensația unei intensități poetice și unei forțe sugestive rar întâlnite” [6, p.249]. Examinând locul pe care îl ocupă copiii în operele unor artiști narativi, T.Vianu scria în „Estetica” sa că este firesc ca artistul să revină către începuturile vieții sale, povestindu-și cu plăcere copilăria.

Dickens a fost un mare prieten al copiilor, un adversar al brutalității în relațiile cu ei, a pledat pentru un învățământ în care să se dezvolte imaginația și să se formeze caracterul. Din paginile cărților sale ne vorbesc peste vreme Oliver Twist, Nicholas Nickleby, David Copperfield, Pip ș.a. Dickens se caracterizează prin creativitate, printr-o raportare critică la realitate și prin conștiința valorii binelui. El prezintă în opera sa o scară largă a valorilor și un punct de vedere asupra existenței. El scrie cel mai bine atunci când narează din perspectiva copilului. El a trezit simpatia cititorului de rând pentru că i-a vorbit în limba inimii. El a pus în mișcare resorturile secrete ale simpatiei prin insistența asupra sentimentelor legate de familie și astfel a realizat una din cele mai înalte misiuni ale artei, aceea de a educa trezind sentimentele nobile din om.

Referințe:

1. Mărăscu E. Universul copilăriei și imaginea copilului la Ch.Dickens, Ion Creangă și M.Twain. - Chișinău: CEP USM, 2005.
2. Forster E.M. The English Novel. - New York, 1927.
3. Golban P. A student's Guide to English Literature // East West for You. - Chișinău, 1998.
4. Alexander D. Creating characters with Charles Dickens. - New York: University park, 1991.
5. Coote S. The Penguin short history of English Literature. - London, 1993.
6. Vereș Gr. Opera lui Charles Dickens în România. - București: Editura Minevra, 1982.
7. Golban P. Paralelisme și particularități. - Chișinău: USM, 1998.

Prezentat la 29 .03.07